

למרבה הצער עוסק זוסמן רק במערכת השכר, אך שוויוניות ופער אינם מתבטאים רק ברכיב השכר אלא גם ברכיבים אחרים. אף הדיון בגילגולי האידיאולוגיה השוויונית בפלגים השונים של "תנועת העבודה" נראה מרפרף מדי. אך לזכותו של זוסמן יש לז"קוף את בדיקת ההיסטוריה ה"יישובית" לאור נתונים אובייקטיביים, ואת הבקיע העמוק—המעורר פולמוס והירהור חוזר—שהבקיע בחומת אחד המיתוסים ההיסטוריים השוכ"נים כבוד בתודעה-העצמית של חלק נכבד מן הציבוריות הישראלית.

ש.י.

מסע בארץ-ישראל

הגרי בייקר טריסטראם, כוהנדת אנגליקני ואבי מחקר הטבע—ובעיקר הזואולוגיה—של ארץ-ישראל, שייך לאותה חבורה נכבדה של נוסעים-חוקרים שנמשכו לארץ-הקודש כדי להפוך את תיאורי התנ"ך והברית החדשה למציאות "בשר-ודם", כלומר לתת לדברים את שמם. מכיון שאיש-מדע היה, ביקש טריסטראם לתת להם את שמם המדויק. מעט מאד תיאורי-מסע נמצא ביומן-המסע של טריסטראם משנת 1864—1863 ומעט מאד השתפכויות והירהורים, והרבה מאד דיוק והבחנה. הגרי בייקר טריסטראם צפה וחקר את הארץ בעיניים של ארכיאולוג, גיאוגרף, היסטוריון, גיאולוג, חוקר-טבע, תיאולוג ופולקלוריסט, אך בראש-ובראשונה כחוקר הצומח והחי של ארץ-ישראל. מי שקורא את ספרו זוכה לחוויה אסתטית משום שהוא יכול לראות לנגד עיניו ארץ-ישראל פלאס-טית ולא ארץ של "עצים ואילנות" סתם. בספרות העברית והארצישראלית נמצא מעט מאד תיאורים מדויקים כאלה. מלאכתו של

לה מזו שהיתה נהוגה בארצות המערב. הפרשיות זו התקיימה בתוך "מדינת-ההסתדרות", המונעת על-ידי אידיאולוגיה סוצי-אליסטית. ואין זוסמן דן ביחסים בין החברה ה"הסתדרותית" והחברה ה"אזרחית" בתקופת המנדט.

הטענה המובלעת היא אפוא שהיה מרחק גדול בין האידיאולוגיה והמציאות, שהדי-בורים על שוויוניות לא התממשו במציאות, שהאידיאולוגיה לא הצליחה לממש שוויו-ניות, וחשוב מכל—שדווקא בתקופה בה היתה אידיאולוגיה שוויונית אופנה אינטלקטואלית נותרה חברת פועלים בלתי-שוויונית. זוסמן מסביר תופעה זאת בשני גורמים יסודיים: הראשון, פועלים מקצועיים יכלו לתבוע במשק היהודי שכר גבוה יותר, וכל נסיון לקבוע תקרת-שכר היה מביא לפרישתם מן ההסתדרות. הצורך הפוליטי בהסתדרות צנט-ראליסטית, והחרדה העמוקה מ"צכיום" זמ"סינדיקאליזם", הביאו, בסופו של דבר, לקבלת דיגה של המציאות.

במציאות הארצישראלית גזה האוטופיה של חברה קומונאלית-שוויונית לא רק בכפר אלא גם בעיר. מכאן טענתו המובלעת הש-ניה של זוסמן: כוחה של אידיאולוגיה לש-נות את המציאות איננו כוח-איתנים. לעתים תכופות יותר, אחרי שהשיגה הישג ראשוני, ל"מציאות". מלבד זאת היו הרבה פועלים ערבים במשק היהודי. המאבק ל"עבודה עב-רית" אמנם כבש מקומות-עבודה לפועלים יהודים, אך בשנות ה-30 נוצר מצב שונה: המשק היהודי, בעיקר משק-המטעים, תבע ידיים עובדות, ולא היה היצע מספיק של פועלים יהודים. תמיד נשאר אחוז גבוה ביחס של פועלים ערבים במשק, תמיד היתה אפשרות שהפועל הערבי יתפוס את מקומו של היהודי, ולכן נאלץ הפועל היהודי לעבוד בשכר נמוך, קרוב למדי לשכרו של הפועל הערבי הוול. הפועל היהודי המקצועי, לעו-מת הלא-מקצועי, לא עמד בתחרות מצד הפועל הערבי, ולכן יכול היה לתבוע שכר גבוה יותר. "החיים" ניצחו את האידיאו-לוגיה; החברה ה"הסתדרותית" הפכה חברה ריבודית.

* הגרי בייקר טריסטראם: מסע בארץ-יש-ראל (לחקר חיי הארץ וטבעה), יומן 1863—1864; תירגם מאנגלית והוסיף מבוא והע-רות: חיים בן-עמרם; מוסד ביאליק, ירו-שלים, 1975; 490 עמ'.

בדרך אל החזון

הספר שלפנינו הוא אוסף כבד-משקל של מאמרים, הגיונות, אף קטעי ספרות יפה, המשתרעים על-פני למעלה מחמישים שנה בזמן ועל-פני 727 עמודים במרחב, בפורמאט גדול ובכריכה קשה ואדומה בהוצאת "ספ-ריית פועלים". שניהם—הפורמאט והכריכה—מזכירים את מבחרי כתביהם של מארקס ואנגלס, של לנין וסטאלין שיצאו לאור באותה הוצאה בימים הרחוקים והיפים. קשר אסוציאטיבי זה אינו מקרי, שהרי שם הספר הוא "בדרך אל החזון" ומחברו נתן ביסט-ריצקי-אגמון, הוא נתן ביסטריצקי, אשר עוד בשנות ה-20 העניק לספרות העברית את "ימים ולילות", הרומן הראשון של ימי העלייה השלישית, שביאליק בכבודו-ובעצמו גמר עליו את ההלל, ואילו ז'בוטינסקי, שהיה אז גולה בפאריז, תיארו ב"ראסווייט" הרוסי שלו כנסיון נכבד לספר "כיצד חי וחושב ועובד אותו עמק, שכל-כך מרבים אצלנו להתווכח בעדו ונגדו".

מאז הסעיר ביסטריצקי את רוחות הנוער הציוני במזרח-אירופה במסעות-שליחותו ה-מרובים בתקופה שבין המלחמות, ו"הורה ביסטריצקי" חזקה עליה שבלא מאמץ היתה מטפסת ועולה למרומי המקום הראשון במיצעדי-הפזמונים, לא במשך שבועות כי אם במשך שנים, אילו נערכו כאלה באותם הימים בנוער ההוא. ומשחוסלו קיבוצי היהודים במזרח-אירופה עבר ביסטריצקי כשליח ציוני את ארצות אמריקה הלאטינית לארכן ולרחבן, ועם שובו העשירנו בתרגום של דון קיח'וטה למיגל דה-סרוואנטס—תרגום ראשון מלא (ולפי-שעה אחרון) של יצירה זו מן המקור הספרדי—ובתרגומים אחרים משרי רת ספרד ודרום-אמריקה. אשר למקור, הרי שלושת כרכי "חזיונותיו", כלומר מחזות על נושאים היסטוריים, מעידים עליו שפעילותו הציבורית לא החריבה אף במעט את המעיין המתגבר של יצירתו הרוחנית-הספרותית, שגולת-כותרתה הספר "חזון האדם", שיצא

המתרגם חיים בן-עמרם היתה כאן מלאכה קשה ומפרכת הדורשת גם חריצות, גם מומ-חיות וגם הרבה אהבה, ונראה כי ניגש אל טריסטראם כשהוא מצויד בכל אלו.

טריסטראם לא מצא בארץ-ישראל מראות רומנטיים. אך כנגד זאת מצא בה רבגוניות של אקלים, נוף ותנובה. על אף שבמחצית השנייה של המאה ה-19 ניפרו בה כבר סימני שקיעתו של המשטר העותומאני, של הרס מלחמות ופלישות בדווים, בכל-זאת מצא בה את צמחיית-הבר פורחת בשפע רב. יש ארצות מעניינות אולי יותר מארצנו מבחינת החי והצומח, אך טריסטראם, הכוהן האנגליקני, מצא כאן את ההסבר לשאלה מדוע נכתבו כתבי-הקודש של היהדות והנצרות בארץ הזאת ועל-אודותיה ומדוע יכולים מאמינים מכל חלקי תבל לקרוא ולהבין את משלי התנ"ך ואת משליו של ישוע: אין למצוא בכל העולם כולו ארץ מתאימה יותר לספק משלים שיובנו על-ידי אנשי הצפון והדרום כאחד.

הואיל ואין הוא רומנטיקן אלא אנגליקני מאופק וצונן אין הוא רושם את ההתפעמות או את האכזבה. חרף המראה המאכזב של ירושלים מעל הר-הצופים, הוא מתרגש ומעיר כי "חבל על האדם שלא מלא רוח הצליין לפחות ברגע זה, ואינו רואה מבט זה כאחת הזכויות הגדולות שבחיו". מסע לירושלים דומה למסע אל קברי האבות או אל מחוז הילדות. אין קשר הכרחי בין המראות הנגלים לעין לבין הרגשת-הלב. "איש אינו נוטה להכביר מלים על פרטי הנוף הנקשר אל הגשמה כאבן שואבת, כי מעליו מרחפים זכרונות הגאולה והנצחון על המוות". ואכן, אין טריסטראם מעוניין להוסיף עוד שורות ועמודים על מאות הספרים של מסעות ארץ-ישראל. לכן יומן-המסע שלו הוא יוצא-דופן, ומי שרוצה לשאוף מבין הדפים את ריחה של הארץ בימים ההם ולקבל דיוקן מהימן לפרטי-פרטים יבוא כאן על מלוא סיפוקו.

ב. ט.

* נתן ביסטריצקי-אגמון: בדרך אל החזון; ספריית פועלים, 1974; עמ' 227.